

📍 Mestre i Jaques, al Centre d'Informació de Columbretes al Planetari de Castelló (fotos: Antonio Pradas)

Un nou llibre editat pel Consell Social de l'UJI i coordinat per Eva Mestre i Josep Anton Jaques commemora tres dècades de protecció de l'arxipèlag.

4/03/2020 – Valencia Plaza

CASTELLÓ. Han passat 32 anys des que la Generalitat declarara Parc Natural el conjunt de les Illes Columbretes, i al mes d'abril es compliran 30 de la declaració de Reserva Marina per part del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació. A més, des de 1994 són Reserva Natural. I sempre han estat un tresor de Castelló. Un territori tan menut -19 hectàrees de superfície emergida- com mitificat per pàgines literàries com les de *Tombatossals*, l'obra de Josep Pascual i Tirado.

Sota el títol *Islas Columbretes, treinta años después. Nuevas contribuciones al conocimiento de su medio natural e historia humana*, aquest dimecres s'ha presentat al Paranimf de la Universitat Jaume I un llibre editat per la mateixa Universitat i pel seu Consell Social. Una obra imprescindible per als amants de les illes i per aquells que encara no les han descobert, coordinada per l'enginyera agrònoma i doctora per l'UJI i la UPV **Eva Mestre Forés** (Castelló, 1975) i pel catedràtic de Ciències Agràries i Medi Natural de la Universitat, **Josep Anton Jaques Miret** (Vilanova i la Geltrú, 1964).

El volum reuneix i actualitza tota la informació disponible sobre les Columbretes, de la presència d'aus i rèptils al clima, la flora, els invertebrats... i l'empremta humana. Amb les valuoses contribucions d'un grapat de especialistes (**Patricia González, Xavi del Señor, Mª Victoria Ibáñez, Jamil**

M. Jamil, Francisco Ferragut i Sergio Montagut), el que inicialment era una tesi doctoral -la de Mestre- es presenta ara com una monografia exhaustiva i suggeridora que commemora tres dècades de protecció de l'arxipèlag. Al Centre d'Informació de la Reserva Natural de les Illes, ubicat al Planetari de Castelló, responen a les preguntes de *Castellón Plaza*

-L'origen del llibre és la teua tesi doctoral, però d'on ix la idea de la tesi, Eva?

-Eva: Certament, el llibre està basat en la meua tesi, que no és una tesi a l'ús: al voltant de les Illes Columbretes vam fer vàries parts: una sobre el clima, una altra sobre els invertebrats i una altra sobre la història humana. Cadascuna de les tres té un origen diferent, al seu torn. La història humana sorgia d'un estudi sobre la vida dels faroners, amb els companys del Centre d'Informació de Columbretes, del qual va eixir el documental *Aïllats*, la memòria de Columbretes. Això a la tesi va créixer. La part del clima i dels invertebrats van vindre també de treballs de quan formava part de l'equip d'educació ambiental a les illes -hi vaig estar durant més d'una dècada. Llavors es feia molta investigació, i algunes d'aquelles recerques després s'havien quedat en un calaix. Amb l'ajuda de Josep, en fer la tesi vaig poder aprofitar-les i fer-ho amb la idea de publicar-lo tot junt perquè se coneguéren més les illes, eixe és l'objectiu final.

-Per part teua, Josep, tú connectes amb el tema quan entra en joc l'elaboració de la tesi. -Josep:

En concret, quan apareix ella pel meu despatx [riuen tots dos], i una altra connexió que tenim és que tots dos som agrònoms. Bé, jo abans la connexió que tenia amb Columbretes era perquè abans hi havia estat a les illes un parell de vegades per un problema: l'aparició a Columbretes d'una espècie invasora, la cochinilla acanalada (*Icerya purchasi*), que per ací està per molts llocs però no a les illes... a finals dels 90 la tenim a la Foradada per primera vegada, i després passa a l'Illa Grossa. I apareix en un endemisme de les Columbretes (és a dir, que no se troba de forma natural en cap altra part del món), que és el medicago citrina (*Font Quer*).

"UN LLOC TAN MENUDET, AÏLLAT I EN UNES CONDICIONS TAN ESPECIALS, FACILITA QUE APAREGUEN COLEÒPTERS QUE SÓN ENDEMISMES: NOMÉS EXISTEIXEN A COLUMBRETES EN TOT EL MÓN"

-Eva: El cas és que després de fer cursos de doctorat i el Diploma d'Estudis Avançats (DEA) a la Politècnica de València, vaig acabar la tesi a l'UJI . I després, aquest llibre el vam plantejar arran del llibre que es va publicar l'any 91, que replega molts estudis previs sota el títol *Contribuciones al estudio de su medio natural...* és per això que vam pensar que 30 anys de la protecció, el vam

anomenar *Nuevas contribuciones al conocimiento de su medio natural e historia humana*, afegint aquest component de la història humana.

-Quins aspectes sorprendran més a la gent, en llegir el llibre?-Eva: Un lloc tan menudet, aïllat i en unes condicions tan especials, procura unes condicions perquè les espècies que hi viuen tinguen unes característiques diferents de les espècies ancestrals de les illes. Per això van sorgir diversos endemismes, entre ells la majoria són coleòpters. Per això també és tan interessant estudiar els tenebrionids -uns escarabats- perquè són endemismes: només existeixen a Columbretes en tot el món. En el treball de camp de l'estudi dels tenebrionids va col·laborar molta gent, també els guardes. Durant aquell temps hi anàvem tots els matins i totes les nits a veure les trampes que havíem posat per tota l'illa: uns potets amagats en diferents llocs de l'illa: a roques, a parts que tenien vegetació a la part nord, altres a la part sud, i la part que estava al voltant de les casernes. I al llarg de tres anys, tots els dies de matí i de nit. A les trampes no posàvem verí ni res, sinó miràvem el que caia i després, el soltàvem... i d'ahí van sorgir estudis d'interès.

-És a dir, el llibre descansa bàsicament sobre la tesi doctoral d'Eva. Josep: La informació és bàsicament la mateixa que a la tesi, el que passa és que s'ha reorganitzat i complementat. A la tesi no és el mateix... per començar, la tesi era trilingüe!

"FA ANYS ES VAN PODER FER MOLTS ESTUDIS PERQUÈ HI HAVIA MÉS PERSONAL DEDICAT A LA INVESTIGACIÓ A LES ILLES, ABANS DE LA CRISI"

-Un dels motius de fer el llibre és fer balanç de les tres dècades de protecció. Quin balanç faríeu? S'ha fet tot el que s'ha pogut?

-Eva: Al llarg dels anys s'han anat fent moltes publicacions, sobretot de les aus, per part d'ornitòlegs. I els fons marins ambé s'han estudiat prou. Però de la part del clima, per exemple, que apareix en tots els estudis que es fan, hi havien dades superantigues, que estan desfasades totalment. Per això hem volgut actualitzar-les. Hem estudiat aquestes coses que estaven deixades de banda. El que sí cal dir és que vam poder fer eixos estudis perquè llavors teníem personal que estava allà a les illes. No només cal recolzar que hi hagen a les illes guies o guardes, sinó que hi haja també gent preparada, biòlegs, i que es done suport a la gent que està allà perquè pugui aprofitar el temps. Està bé donar permisos per als investigadors de fora, s'ha de continuar fent. De fet el far es va restaurar i és un centre d'investigacions, amb un laboratori de la reserva marina i un altre de la reserva natural... estaria bé seguir fomentant això. Però també cal continuar amb les activitats que feiem abans, quan el personal de Columbretes també recolzàvem

als investigadors, bé fent el treball de camp allí, perquè ells no se tinguéren que desplaçar, o bé que la gent que està allà treballant també poguera dedicar-s'hi, perquè és una llàstima no fer-ho. Es va fer un temps i es va deixar de fer quan va arribar la crisi, en retallar-se personal i llevar les funcions d'investigació als que es van quedar. Ull, no per manca de qualificació dels que estan... parlem de tècnics d'educació ambiental amb suport dels caps, els directors del parc natural.

Foto: Antonio Pradas

-Josep: Quant a l'estat de conservació de Columbretes, tot i totes les agressions que ha sofert, és millor fins i tot que el de altres illes, quant a la biodiversitat que hi ha. Això és de destacar, en un espai tan menut. El que comenta Eva ho sap millor que jo, però sí pense que és una pena que no es faça més investigació a Columbretes, perquè justament quan ens estem preparant per amenaces com el canvi climàtic, més exposat que les Columbretes és possible que no trobes un lloc millor. Té plantes adaptades a la sequera, amb animals que han de sobreviure en unes condicions extremes... crec que és una llàstima i jo com investigador, si tinguera els diners per fer-ho, no dubtaria.

"CAL INVESTIGAR MÉS A COLUMBRETES: TÉ PLANTES ADAPTADES A LA SEQUERA, AMB ANIMALS QUE HAN DE SOBREVIVRE EN UNES CONDICIONS EXTREMES; ÉS UN LLOC PERFECTE PER A L'OBSERVACIÓ"

-Un bon camp de proves per al canvi climàtic.

-Josep: sí; òbviament has de saber el que fas, perquè això no és un hivernacle... però és un lloc perfecte per a l'observació i per veure les adaptacions que tenen

tots els éssers vius que hi ha a Columbretes, amb excepció dels guardes [somriu], hi ha moltes coses que en podrien treure profit, aprenent de com han sobreviscut. És un tema que està de moda i ahí es podria invertir. Però en això és sempre igual: nosaltres fem un diagnòstic, però són els polítics els qui han de decidir on invertir els diners. Crec que en aquest cas, seria una bona inversió.

-Qui hi ha a les illes, ara mateix, de forma permanent, i amb quin perfil professional?

-Eva: doncs dos guardes de la Reserva Natural (de la Generalitat) i altres dos de la Reserva Marina (del Ministeri d'Agricultura i Pesca), a més d'una persona d'educació ambiental (Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient). En el seu moment vam arribar a ser tres educadors ambientals i dràsticament ens vam quedar en un. Confiam que com la cosa s'està recuperant torne a haver-hi més personal. Normalment erem biòlegs, i quan ho vaig estar, ho vaig fer com a enginyera agrònoma, i també hi havia llavors un tècnic que era historiador. Els torns de guardes són de 15 dies i d'educació ambiental, hi va haver molts anys una persona al Planetari -seu del Centre d'Informació de les Columbretes- i altres dues que se turnaven per estar a les illes per quinzenes, de juny a setembre. Cal considerar que la gent que baixa a terra a les illes sempre ha anat acompanyada, ha fet visites guiades amb autorització, mai a passejar lliurement. Y féiem tant una activitat d'educació ambiental com sobre la història humana de les illes, perquè això arriba a la gent.

Foto: Antonio Pradas

-Curiosament, una de les coses que més es desconeix des de la Plana és l'empremta humana, no? Què us ha sorprès més, en aquest tema?

-Eva: És la millor part perquè tú contes coses a la gent i la gent que ve també et conta a tú. I això enriqueix a la resta de visites. Sabíem d'històries, perquè saps que hi ha un cementeri i s'hi conten històries que no saps si són veritat o llegenda. I per això ens vam plantejar fer una investigació més profunda i mostrar-lo a la gent, eixe primer pas que va ser el documental *Aïllats*. I el que ens va fer començar a aprofundir en la part humana va ser conèixer a Dolores Guerra, una dona que ens va demanar una autorització especial per anar al cementeri, perquè allà tenia al seu fill, que havia mort a les Columbretes. Ho vam parlar amb els gestors i es va decidir que anara acompanyada per nosaltres. Al cementeri hi ha unes quantes làpides, però sabíem que hi havia també soterraments sense làpida, i se sabia que també hi havia un bebé. Quan Dolores es va posar en contacte amb nosaltres tenia ja 70 anys, i ella mateixa ens va dir que estava 'entrant a la dreta'. I efectivament, allà estava. Ella va anar embarassada a l'illa i se li va adelantar el part. Va néixer setmesí...

-I a més hi havia més història, perquè hi havia una baralla pel mig.

-Eva: sí, ella ens contava que es va asustar perquè es pensava que anaven a matar al seu home. El part va anar bé, tot i això, però no hi havia mitjans i als dos dies va morir el bebé. La vam conèixer, va vindre a l'illa amb un dels seus fills i ens va impactar molt. I eixa història la vam començar a contar a la gent. A la gent, les històries humanes li arriben molt... i a mí m'ha passat que una xica en mig d'una visita se'm posara a plorar, contant-li aquesta història, que va passar l'any 54, quan Dolores tenia 19 anys, i era el seu primer fill. Va arribar a veure el documental, i va faltar fa un parell d'anys. I això ens va donar ànims per a contar-lo.

-Tal com les descriu al llibre, les Columbretes registren molts canvis en el seu hàbitat.

-Eva: Es nota especialment en aspectes com les aus. Depèn de quan vages... si vas a l'agost veus el cel ple de falcons de la reina (*Falco eleonorae*), perquè és quan estan criant, en agost-setembre. Tanmateix, llavors no veus gavines i la gent es pregunta "com pot ser, si jo vaig vindre un any i això estava ple de gavines?" I clar, és que vas vindre en juny, que és quan estan criant les gavines, i encara no estan els falcons. I ara a l'estiu, en juliol i agost no estan les gavines, perquè hi ha la veda de la pesca d'arrossegament i les gavines se'n van més lluny. En la vegetació també es nota moltíssim: si vas ara en febrer-març això està tot ple de floretes. Ara és primavera a les Columbretes! A l'estiu, està tot molt més sec, és una vegetació molt adaptada a eixes condicions. Estan les lobulàries, que és un altre endemisme de Columbretes, una planteta que fa una oloreta a mel boníssima, i és ideal, però clar, al febrer no va quasi ningú. Ho has de contar a tothom que ve a l'estiu... i tota la gent anem a juliol i agost que és quan te pots banyar, hi ha bona mar... pots bussejar perquè els fons marins són una passada, hi ha quantitat de peixos i és un dels grans atractius a l'estiu.

"ENS HEM TROBAT UN CLIMA MÉS HUMIT I CÀLID DEL QUE PENSÀVEM; I A BANDA, ES VEU CERTA RECUPERACIÓ, DESPRÉS D'AQUESTS 30 ANYS DE PROTECCIÓ"

-El resultat del llibre és molt exhaustiu en tots els aspectes. Què heu après de l'estudi, què t'ha sorprès, sobre les hipòtesis inicials.

-Josep: Doncs una cosa que ens ha sorprès als dos ha estat el clima: pensàvem que hauria canviat molt més. Ho ha fet poc possiblement per l'efecte amortidor de la mar; però sí hem vist una tendència a que les mínimes augmenten. Al final tenim dades de més de 100 anys! I sobretot, ens hem trobat també que el clima és més humit i càlid del que pensàvem. Per això déiem abans que és un laboratori perfecte per veure què passa en el canvi climàtic. Ho vam comparar també amb altres llocs del Mediterrani, i coincideix amb la tendència general: ací també plou més, el que passa és que la pluja la tenim més distribuïda. I després... quan vam veure la diversitat de coleòpters, per a un lloc tan menut com Columbretes que ha estat matxacat de la manera que l'hem destruïda, és sorprenent i vegem que en els darrers 30 anys, hi ha certa recuperació. Quan la deixes, la recuperació es nota. I després, m'han sorprès altres coses, perquè llegir una tesi com aquesta: passa una vegada en la vida [riu en tots dos] perquè això és com els filòsofs antics, que tocaven de tots els pals.

-Eva: Parlant del tema del clima i en consonància amb la part humana, he de dir que els mateixos faroners agafaven les dades climàtiques, i eixes dades estaven en un paper, no digitalitzades. I són milers de papers: va ser una tasca molt costosa al llarg del temps. Va ser qüestió d'anar al Centre de Documentació de PortCastelló i el tècnic va col·laborar amb mí; jo vaig anar fotografiant-los i després picant-los un a un a un Excel per a poder després fer estos estudis. Vam afegir també altres valors que va publicar l'arxiduc Luis Salvador d'Austria en la seua monografia de Columbretes de 1895, la primera sobre les illes.

-Josep: [Fulleja el llibre] Mira, són 19.602 nous valors climàtics de temperatura i 8.000 i pico de precipitacions, que no estaven recollits informàticament! Ella els va transcriure del paper i després es van analitzar. Eren registres diaris: temperatura, precipitacions, màxima, mínima, una barbaritat! Quasi 30.000 valors nous.

-Eva: Ah, i no vull oblidar una cosa: el mapa de l'arxiduc Luis Salvador, que no estava a la tesi! L'Ajuntament de Castelló va reeditar la monografia de l'arxiduc en 1991, però per a la meua sorpresa, i gràcies a Internet, vaig aconseguir un original de l'arxiduc a Alemanya. I em vaig dur la sorpresa que hi havia un mapa

de l'Illa Grossa que no estava a l'edició de 1991. L'hem reproduït perquè la gent el puga conèixer també.

-La gent que va per primera vegada a Columbretes, quines preguntes vos fa? -Eva: Hi va gent tan diversa! Des dels que s'han informat un poc abans d'anar fins els que no saben on van, i només són turistes desinformatos. Eixa gent que baixa i diu "ací no hi ha res"... per això té més valor que la visita siga guiada i així se'ls obren els ulls i coneixen les històries. I també va gent aficionada a les aus, per exemple a veure aus de pas, o altres com el falcó de la reina, perquè el falcó de la reina se passa l'hivern a Madagascar i després ve ací a criar. Ve molta gent molt diferent. De vegades et fan pensar què contar perquè tots se'n vagen contents. -Josep: Nosaltres volem donar a conèixer aquesta joia, perquè si la gent no ho coneix, no pot demanar que es pose en valor. I li hem de traure profit, si s'hi fan coses la gent ho apreciarà més. És el que pretenem amb el llibre. I ja posats, estaria molt bé que tot i que a l'UJI no tenim estudis biològics, més enllà del ... estaria molt bé que la Universitat també s'implicara més en l'estudi d'aquest parc natural i en altres, tot i que no tenim a l'UJI estudis biològics, més enllà d'un Grau en Enginyeria Agroalimentària del Medi Rural. Estaria molt bé potenciar-lo.